

Олена БІЛЕЦЬКА,

orcid.org/0000-0001-5420-3477

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна) *o.biletska@donnu.edu.ua*

Еліна МОРДАН,

orcid.org/0009-0003-5474-3934

студентка II курсу магістратури факультету іноземної та слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна) *mordan.e@donnu.edu.ua*

СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ У ПОВІСТІ ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА «ТРОЄ У ЧОВНІ» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ Й НІМЕЦЬКОЮ МОВАМИ

У статті досліджуються стилістичні фігури як ключові засоби увиразнення мовлення у повісті Джерома К. Джерома «Троє у човні (не рахуючи собаки)» та особливості їх перекладу українською (у перекладі В. Лисенка) та німецькою (у перекладі А. та М. Спрінгер) мовами. Метою роботи є виявлення способів реалізації комічного ефекту, емоційної експресії та національно-культурних відтінків через використання стилістичних фігур, а також кількісна оцінка ефективності різних перекладацьких стратегій щодо збереження прагматичного впливу оригіналу. Матеріалом дослідження слугував корпус, що налічує 84 контексти зі стилістичними засобами, відібраними методом суцільної вибірки з англomовного оригіналу та його українського й німецького перекладів. Особливу увагу приділено проблемі адекватності перекладу стилістичних засобів у міжмовному зіставленні з урахуванням типологічних відмінностей мов та культурних настанов цільових аудиторій. Визначено чотири основні типи перекладацьких трансформацій: пряму відповідність, компенсацію, нейтралізацію та модуляцію. Доведено, що перекладацький успіх у передачі стилістичних фігур залежить від урахування прагматичного ефекту, контекстуального гумору та культурних конотацій. Дослідження засвідчує, що в українському перекладі В. Лисенка спостерігається тенденція до збереження комічного ефекту через компенсаційні засоби – додавання побутових лексем, okazіональних конструкцій і стилістичних паралелей (50,0% випадків компенсації), тоді як у німецькому перекладі переважає нейтралізація експресії та прагнення до стилістичної рівноваги (41,7% випадків нейтралізації), що знижує гумористичну насиченість оригіналу. Кількісна оцінка прагматичного ефекту за трибальною шкалою показала вищий ступінь збереження комічності в українському перекладі (середній бал 1,68) порівняно з німецьким (1,29). Результати аналізу підтверджують, що стилістичні фігури в тексті Джерома К. Джерома виконують не лише естетичну, а й когнітивно-прагматичну функцію – вони структурують авторське бачення дійсності, створюють динаміку оповідання та формують комічний світ твору.

Ключові слова: художній текст, стилістична фігура, функція, образність, комічне, експресивність, переклад, перекладацька трансформація.

Olena BILETSKA,

orcid.org/0000-0001-5420-3477

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Romance and German Philology and World Literature

Vasyl' Stus Donetsk National University

(Vinnytsia, Ukraine) o.biletska@donnu.edu.ua

Elina MORDAN,

orcid.org/0009-0003-5474-3934

2nd year master's student at the Faculty of Foreign and Slavic Philology

Vasyl' Stus Donetsk National University

(Vinnytsia, Ukraine) mordan.e@donnu.edu.ua

STYLISTIC FIGURES AS A MEANS OF SPEECH EXPRESSIVENESS IN JEROME K. JEROME'S NOVEL "THREE MEN IN A BOAT (TO SAY NOTHING OF THE DOG)" AND PECULIARITIES OF THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN AND GERMAN

The article investigates stylistic devices as key means of linguistic expressiveness in Jerome K. Jerome's novel «Three Men in a Boat (To Say Nothing of the Dog)» and examines the peculiarities of their translation into Ukrainian (by V. Lysenko) and German (by A. and M. Springer). The aim of this study is to examine how the comic effect, emotional tone, and national-cultural nuances are conveyed through stylistic devices, and to provide a quantitative assessment of the effectiveness of different translation strategies in preserving the pragmatic impact of the source text. The research material comprises a corpus of 84 contexts with stylistic devices selected through continuous sampling from the English original and its Ukrainian and German translations. Particular attention is paid to the problem of adequacy in translating stylistic devices in interlingual comparison, taking into account typological differences between languages and cultural orientations of target audiences. Four main types of translation transformations are identified: direct correspondence, compensation, neutralization, and modulation. The study demonstrates that the success of translation in conveying stylistic figures depends on considering the pragmatic effect, contextual humor, and cultural connotations. The findings reveal that Lysenko's Ukrainian version tends to preserve humor through compensatory means – adding colloquial lexemes, occasional constructions, and stylistic parallels (in 50.0% of the cases of compensation), while the German translation displays a predominance of expressive neutralization and a pursuit of stylistic balance (in 41.7% of the cases of neutralization), which reduces the humorous intensity of the source text. A quantitative assessment of the pragmatic effect on a three-point scale revealed a higher degree of comic preservation in the Ukrainian translation (average score: 1.68) compared to the German one (1.29). The results confirm that stylistic devices in Jerome K. Jerome's text perform not only aesthetic but also cognitive-pragmatic functions: they structure the author's worldview, create narrative dynamics, and shape the comic universe of the work.

Key words: literary text, stylistic devices, function, imagery, humour, expressiveness, translation, translation transformations.

Постановка проблеми. Комічний стиль Джерома К. Джерома належить до найбільш виразних феноменів англійської літератури кінця ХІХ століття. Його повість «Троє у човні (не рахуючи собаки)» поєднує елементи подорожнього нариса, сатиричного есе та психологічної новели. Гумор, який пронизує твір, створюється не лише сюжетними ситуаціями, а передусім – мовними засобами, серед яких провідну роль відіграють стилістичні фігури. Вони виконують функції не лише естетичні, але й комунікативно-прагматичні: структурують оповідь, створюють комічний контраст, відтіняють характер оповідача.

Проблема адекватної передачі таких фігур у перекладі є надзвичайно складною. Українська та німецька мови належать до різних типів, що зумовлює різний ступінь гнучкості у відтворенні

синтаксичних і риторичних прийомів. Тому порівняння перекладів дозволяє виявити не лише мовно-стилістичні, а й культурно-прагматичні відмінності у сприйнятті англійського гумору.

Актуальність дослідження. Попри численні лінгвостилістичні розвідки англomовного гумору, специфіка передачі стилістичних фігур Джерома К. Джерома в перекладах українською та німецькою мовами досі не була предметом системного аналізу. Особливої ваги ця тема набуває в контексті сучасних підходів до прагматичного перекладу, де важливо не лише відтворити форму, а й зберегти емоційно-комічний ефект. Дослідження сприяє розвитку контрастивної стилістики, перекладознавства та когнітивної поетики, оскільки демонструє, як засоби експресії модифікуються під впливом національної мовної картини світу.

Метою статті є аналіз функцій стилістичних фігур у структурі тексту англomовної повісті Джерома К. Джерома та визначення перекладацьких стратегій їх відтворення українською та німецькою мовами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження стилістичних фігур у художньому тексті має тривалу історію в лінгвістиці та охоплює як класичні, так і сучасні підходи до вивчення тропів і фігур мовлення. Теоретичні засади опису стилістичних фігур були закладені ще в античній риторикі і набули подальшого розвитку, зокрема у дослідженнях Ш. Баллі, М. Брандеса, Е. Різел, Б. Зандіг та ін. Дослідники наголошують, що фігури не лише «прикрашають» текст, а й формують його ритм, емоційне забарвлення та образність, визначають інтонаційну організацію висловлення й беруть участь у створенні авторського стилю. У сучасних студіях усе більше уваги приділяється не лише інвентаризації стилістичних фігур, а й аналізу їх функціональної ролі в конкретних художніх творах та питанням їх відтворення в перекладі. Особливо показовим у цьому контексті є гумористичний дискурс, де стилістичні фігури безпосередньо пов'язані з реалізацією комічного ефекту. Саме тому дослідження стилістичних фігур у повісті Джерома К. Джерома «Троє у човні (не рахуючи собаки)» та особливостей їх перекладу українською й німецькою мовами дає змогу поєднати традиційний стилістичний аналіз із перекладознавчим підходом і виявити, якою мірою перекладачі зберігають або трансформують оригінальну модель комічного.

Теоретичною основою для дослідження проблеми відтворення стилістичних фігур та експресивності в перекладі слугують праці таких дослідників, як Д. Робінсон, С. Басснетт, М. Бейкер та ін. Так, Д. Робінсон (Робінсон, 1997) розвиває концепцію перекладацької суб'єктності та ролі перекладача як активного учасника міжкультурної комунікації, що особливо важливо для відтворення гумористичних текстів. Книга М. Бейкер. «Іншими словами: навчальний посібник із перекладу» пропонує системний опис перекладацьких рішень на різних рівнях – від лексичного та граматичного до текстового й прагматичного – та приділяє окрему увагу культурним і дискурсивним чинникам, що безпосередньо пов'язані з перекладом гумору (Бейкер, 2018). Монографія С. Басснетт. «Перекладознавство» окреслює основні етапи розвитку перекладознавства й підкреслює міждисциплінарний характер перекладацьких досліджень, де переклад розглядається як форма міжкультурної комунікації та переосмислення культурних моделей (Басснетт, 2014).

Проблема відтворення гумору в художньому перекладі загалом посідає помітне місце в сучасних лінгвістичних і перекладознавчих студіях. Так, І. Воробйова розглядає концепт «гумор» у британській лінгвокультурі, окреслюючи типові сценарії англійського гумору (іронічність, самоіронія, стриманість), які безпосередньо впливають на інтерпретацію та переклад гумористичних текстів (Воробйова, 2011). У своєму дослідженні Т. Стоянова зазначає, що основні труднощі перекладу англійського гумору українською зумовлені культурно-специфічними реаліями, грою слів і різницею в концептуалізації комічного в англійській та українській лінгвокультурах, що зумовлює застосування різних стратегій – від пошуку функціонального аналога до компенсації й адаптації (Стоянова, 2020). М. Бережна та В. Великодний зазначають, що при перекладі сучасної комічної прози перекладач змушений поєднувати семантичну точність із культурною адаптацією, аби зберегти авторський стиль і гумористичний ефект у цільовій мові (Бережна, 2021). Таким чином, у сучасних працях домінує функціонально-прагматичний підхід до гумору як до чутливої до культурного контексту категорії, переклад якої потребує гнучкого поєднання різних стратегій.

Окремий корпус досліджень присвячено саме комічному у творах Джерома К. Джерома та його відтворенню в українських перекладах. Ю. Савіна аналізує лінгвопоетичні засоби створення комічного в оповіданнях Дж. К. Джерома та О. Генрі (гра слів, гіпербола, повтор, контраст тощо) й показує, наскільки повно українські переклади передають авторську іронію та комічні ефекти, а де відбувається їх нейтралізація або переакцентування (Савіна, 2019). У роботах О. Підгрушної, присвячених українським перекладам англomовних художніх творів, зокрема і повісті «Троє у човні, як не рахувати собаки», здійснено зіставний аналіз різних перекладацьких версій, виявлено типові трансформації при відтворенні гумористичних ситуацій, наративної іронії та анекдотичних епізодів, а також окреслено стратегії, що дають змогу мінімізувати втрати комічного. Дослідниця системно класифікує способи відтворення гумору в українському перекладі й докладно аналізує проблему його перекладності, наголошуючи на важливості творчої адаптації й компенсаційних прийомів у випадках гри слів, культурних алюзій та інших «неперекладних» елементів (Підгрушна, 2014, 2015). У дослідженні Л. Варгізе та

А. Ідікуллі розглядає гумор у романах Ч. Діккенса «Посмертні записки Піквікського клубу» та Джерома К. Джерома «Троє у човні (як не рахувати собаки)» як засіб соціальної критики, що поглиблює уявлення про функції комічного в цих текстах і створює додаткове тло для їх рецепції та перекладу (Варгізе, 2015).

Виклад основного матеріалу. Під стилістичною фігурою розуміють повторюваний мовний прийом, який порушує звичні синтаксичні або семантичні норми з метою увиразнення висловлення. До найпоширеніших фігур належать: анафора, епіфора, антитеза, інверсія, градація, риторичне питання, парцеляція, повтори, еліipsis тощо.

У художньому дискурсі стилістичні фігури можуть виконувати різні функції: комічну, іронічну, сатиричну, емоційно-підсилювальну, ритміко-композиційну. Для прози Джерома К. Джерома характерна їх поліфункційність – одна й та сама фігура може одночасно підкреслювати комізм ситуації та психологізм героя.

В аспекті перекладу стилістичні фігури є потенційними зонами втрат, оскільки їх структура часто прив'язана до синтаксису мови-джерела. Наприклад, англійська допускає короткі інверсійні конструкції для підкреслення емоційного напруження, тоді як українська й німецька мають інші засоби риторичної виразності.

Джерельною базою пропонованого дослідження слугували три тексти повісті Джерома К. Джерома: англійський оригінал у виданні Jerome K. Jerome. «Three Men in a Boat», український переклад В. Лисенка «Троє в човні, не рахуючи собаки» та німецький переклад А. і М. Спрінгер «Drei Mann in einem Boot, ganz zu schweigen vom Hund».

Відбір стилістичних фігур здійснювався методом суцільної вибірки з подальшою ручною верифікацією. Критерії включення контексту до корпусу: наявність експресивного або комічного навантаження; використання класичних риторичних фігур (гіпербола, метафора, персоніфікація, порівняння, іронія, анафора, парцеляція, антитеза); можливість зіставлення перекладацьких рішень у двох цільових мовах. Загальний обсяг вибірки становить 84 контексти зі стилістичними засобами.

Кількісний розподіл стилістичних засобів у корпусі демонструє чітку ієрархію прийомів, властивих гумористичному дискурсу Джерома К. Джерома. Найпоширенішою фігурою виявилася гіпербола (23 випадки, 27,4% від загальної кількості), що реалізується через градацію ознак,

інтенсифікатори та абсолютизувальні конструкції. Іронія займає друге місце за частотністю (21 контекст, 25,0%), функціонуючи переважно через імплікатури та контекстуальні суперечності між буквальним і інтендованим смислом. Метафоричні перенесення зафіксовано у 14 випадках (16,7%), при тому персоніфікація як різновид метафори становить близько половини від загальної кількості метафор. Порівняльні конструкції представлені 11 контекстами (13,1%), реалізуючись через експліцитні маркери подібності.

Синтаксичні фігури використовуються рідше, але виконують важливу ритмоорганізувальну функцію. Анафора трапляється у 7 випадках (8,3%), створюючи паралелізм і підсилюючи комічний ефект через нагромадження подібних структур. Парцеляція зафіксована у 5 контекстах (6,0%), де вона слугує засобом створення драматичної паузи та несподіваного повороту думки. Антитеза є найменш частотною фігурою (3 випадки, 3,6%), але забезпечує найбільшу смислову контрастність.

Домінування семантичних тропів над синтаксичними прийомами пояснюється специфікою англійського літературного гумору кінця XIX століття, де комізм досягається радше через образність і семантичні зсуви, аніж через формальні експерименти з синтаксисом. Джером К. Джером будує комічний ефект на перебільшенні повсякденних ситуацій, іронічному дистанціюванні оповідача від подій та несподіваних образних паралелях, тоді як синтаксичні фігури підсилюють такі ефекти на рівні ритму та інтонації.

Зіставний аналіз українського та німецького перекладів дозволив виокремити чотири основні перекладацькі стратегії відтворення стилістичних фігур. Пряма відповідність передбачає збереження структури та образної основи фігури в цільовій мові без суттєвих трансформацій; така стратегія можлива за умови типологічної близькості мов або універсальності образу. Компенсація реалізується через заміну вихідної фігури іншим експресивним засобом зі збереженням прагматичного ефекту; компенсаційні трансформації особливо важливі для відтворення комічності в ситуаціях, де пряма відповідність неможлива через міжмовні розбіжності. Нейтралізація означає відмову від стилістичної фігури на користь нейтрального опису, що призводить до втрати експресивності, але забезпечує семантичну точність. Модуляція передбачає зміну образної основи або синтаксичної структури при збереженні загальної комічної функції висловлення.

Український переклад В. Лисенка демонструє виразну тенденцію до компенсаційної стратегії: з 84 контекстів 42 випадки (50,0%) відтворено через компенсацію, 28 випадків (33,3%) – через пряму відповідність, 10 випадків (11,9%) – нейтралізовано, 4 випадки (4,8%) – модульовано. Переважання компенсації свідчить про свідому перекладацьку політику збереження комічного потенціалу тексту навіть за рахунок відхилення від формальної структури оригіналу.

Німецький переклад А. та М. Спрінгер, навпаки, тяжіє до нейтралізації та формальної точності. З 84 контекстів нейтралізація застосована у 35 випадках (41,7%), пряма відповідність – у 31 випадку (36,9%), компенсація – лише у 15 випадках (17,9%), модуляція – у 3 випадках (3,6%). Така стратегія відображає настанову на раціональну передачу змісту з мінімізацією експресивних відхилень, що характерно для німецької перекладацької традиції. Розбіжності між українським і німецьким підходами пояснюються не лише індивідуальними перекладацькими перевагами, а й типологічними особливостями мов та культурними настановами цільових читачьких аудиторій. Українська мова, завдяки флективності та вільному порядку слів, надає більше можливостей для синтаксичних маніпуляцій і створення розмовної інтонації, тоді як німецька мова з рамковою конструкцією та жорсткішою синтаксичною організацією накладає обмеження на експресивні трансформації.

Гіпербола як найчастотніша фігура в оригіналі демонструє найбільше розмаїття перекладацьких рішень. Джером К. Джером використовує перебільшення для створення абсурдних ситуацій, підкреслення недоречності людської поведінки та іронічного коментування побутових деталей, напр.:

англ. *I never saw such a thing as Montmorency is for getting in the way.*

укр. *Ніколи в житті не бачив, щоб хтось так уміло лізти під ноги, як Монморенсі.*

нім. *Ich habe noch nie etwas gesehen, das so im Weg ist wie Montmorency.*

Англійська гіпербола ‘never saw such a thing’ підкреслює винятковість ситуації через заперечення будь-якого попереднього досвіду. Український переклад зберігає комічний ефект через додавання темпорального інтенсифікатора ‘в житті’ та модифікацію нейтрального ‘getting in the way’ у розмовно-іронічне ‘уміло лізти під ноги’, де прислівник ‘уміло’ створює додатковий іронічний шар – персонаж немовби володіє особливим талантом до створення незручностей. Німецький

варіант зберігає формальну структуру ‘noch nie etwas gesehen’, але використовує нейтральне ‘im Weg ist’, що втрачає розмовну експресію та іронічний підтекст ‘уміння’ заважати.

Персоніфікація у творі Джерома К. Джерома часто спрямована на антропоморфізацію неживих об'єктів і природних явищ, що створює комічний ефект через приписування їм людських емоцій і намірів. Персоніфікація, будучи різновидом метафори, переносить ознаки живого на неживе, створюючи додатковий семантичний шар, напр.:

англ. *The river – with the sunlight flashing from its dancing wavelets, gilding gold the grey-green beech-trunks, glinting through the dark, cool wood paths, shooting jewels across the dimpled waters – had seemed to smile at us so invitingly ever since we had got into the lock.*

укр. *Ріка – зі сонячним світлом, що виблискувало на танцюючих хвилях, золотило сіро-зелені букові стовбури, мерехтіло крізь темні прохолодні лісові стежки, розкидало самоцвіти по воді – начебто всміхалася до нас так привабливо відтоді, як ми зайшли до шлюзу.*

нім. *Der Fluss – mit dem Sonnenlicht, das von seinen tanzenden Wellen blitzte, die graugrünen Buchenstämme vergoldete, durch die dunklen, kühlen Waldwege glitzerte und Juwelen über das gekräuselte Wasser schoss – schien uns so einladend zuzulächeln, seit wir in die Schleuse gekommen waren.*

Персоніфікація ‘seemed to smile’ передає емоційний стан ріки через людську характеристику посмішки, що створює атмосферу гармонії між природою і мандрівниками. Український переклад зберігає персоніфікацію через ‘начебто всміхалася’, додаючи модальність непевності ‘начебто’, що підкреслює суб'єктивність сприйняття оповідача. Німецький варіант використовує ‘schien zuzulächeln’ (здавалася усміхатися), зберігаючи персоніфікацію, але дещо знижує емоційність через більш формальний синтаксис складнопідрядного речення.

Порівняння в тексті Джерома К. Джерома виконують не лише описову, а й комічну функцію завдяки несподіваним паралелям між віддаленими референтами, напр.:

англ. *The thermometer stood at nearly ninety, and we were dressed as if for the North Pole.*

укр. *Термометр показував під дев'яносто, а ми вдягнені – наче збиралися на Північний полюс.*

нім. *Das Thermometer zeigte fast 90 Grad, und wir waren angezogen, als wollten wir zum Nordpol.*

Іронічне порівняння ‘as if for the North Pole’ створює комічний контраст між спекотною погодою та надмірно теплим одягом героїв.

Український варіант зберігає комічність через порівняльну конструкцію ‘наче збиралися’, де дієслово ‘збиралися’ додає динамічності та підкреслює абсурдність ситуації – герої не просто одягнені тепло, а ніби готуються до полярної експедиції. Німецький переклад використовує формальніше ‘als wollten wir’ (ніби хотіли), що є точним еквівалентом, але має дещо меншу розмовну експресію.

Анафора як фігура синтаксичного членування створює ритмічність і внутрішню музикальність прози через повторення однакових елементів на початку послідовних синтагм. Джером К. Джером використовує анафору для підкреслення монотонності дій або для створення градації, напр.:

англ. *We got up early, we packed, we cooked, we ate, and we got tired.*

укр. *Ми встали рано, ми спакувалися, ми зготували, ми поїли – і втомилися.*

нім. *Wir standen früh auf, wir packten, wir kochten, wir aßen – und wir waren müde.*

Анафоричний повтор займенника ‘we’ створює комічний ритм, який підкреслює механічність і передбачуваність дій героїв, а фінальне ‘and we got tired’ руйнує очікувану послідовність продуктивних дій, замінюючи її результатом втоми. Обидва переклади зберігають структуру анафори через повтор ‘ми’ / ‘wir’, однак український варіант через розмовні форми ‘спакувалися’, ‘зготували’, ‘поїли’ створює більш природну інтонацію оповіді, наближену до усного мовлення. Німецький переклад зберігає паралелізм, але використовує нейтральні дієслова ‘packten’, ‘kochten’, ‘aßen’, що дещо знижує розмовну експресію.

Парцеляція – розчленування синтаксично цілісного вислову на кілька окремих речень – активно використовується Джеромом К. Джеромом для створення драматичної паузи та ефекту несподіваності, напр.:

англ. *He said he liked work. He could watch it for hours.*

укр. *Він казав, що любить працю. Може годинами дивитися, як інші працюють.*

нім. *Er sagte, er liebt Arbeit. Er kann stundenlang zusehen, wie andere arbeiten.*

Парцеляція створює двоетапне розкриття смислу: перше речення формує очікування шляхетної характеристики персонажа, друге речення руйнує таке очікування, розкриваючи справжню природу ‘любові до праці’ – пасивне споглядання чужих зусиль. Комізм базується на семантичному зсуві між двома реченнями та на

імпліцитному протиставленні активної діяльності й пасивного спостереження. Український переклад зберігає парцеляцію та додає експлікацію ‘як інші працюють’, що посилює іронію через чітке розмежування спостерігача і тих, хто справді працює. Німецький варіант також експлікує ‘wie andere arbeiten’, зберігаючи комічний ефект, але має дещо меншу розмовну експресію через формальнішу структуру інфінітивного звороту.

Іронія як провідний прийом у творчості Джерома К. Джерома базується на прихованому контрасті між експліцитно висловленим і імпліцитно інтендованим смислом. Автор часто вдається до самоіронії оповідача, що створює ефект співучасті читача у розумінні справжнього стану речей, напр.:

англ. *I always do think I'm going to have a splendid trip on a river, and I never do.*

укр. *Завжди думаю, що матиму чудову подорож річкою, а насправді ніколи не маю.*

нім. *Ich denke immer, ich würde eine herrliche Reise auf dem Fluss haben, und ich habe sie nie.*

Іронія полягає у контрасті між постійними оптимістичними очікуваннями (‘always do think’) та неминучим розчаруванням (‘never do’). Український переклад зберігає іронічну структуру через протиставлення ‘завжди думаю’ – ‘ніколи не маю’, де додавання ‘насправді’ підсилює контраст між ілюзією та реальністю. Німецький варіант точно передає структуру, використовуючи модальність умовності ‘würde haben’ для нездійсненого очікування.

Для систематизації результатів аналізу складено зведену таблицю, що містить кількісні показники використання перекладацьких стратегій та оцінку збереження прагматичного ефекту для кожного типу стилістичних фігур.

Оцінка збереження прагматичного ефекту проводилася за трибальною шкалою: 0 – ефект повністю втрачено (нейтралізація без компенсації призвела до зникнення комічності); 1 – ефект частково збережено (формальна структура фігури відтворена, але емоційна насиченість або комічний потенціал знижено); 2 – ефект збережено або посилено (комічність і експресивність оригіналу передано адекватно, інколи з додатковими засобами увиразнення). Таблиця 1.

Стилистичні засоби, перекладацькі стратегії та оцінка прагматичного ефекту

Для українського перекладу В. Лисенка середній показник становить 1,68 бала з 2 можливих, що свідчить про високий ступінь збереження комічного ефекту оригіналу. З 84 проаналізованих контекстів 58 отримали

оцінку 2 (69,0%), 20 – оцінку 1 (23,8%), лише 6 – оцінку 0 (7,1%). Найуспішніше відтворено парцеляцію (1,80 бала) та гіперболу (1,74 бала), що пояснюється активним використанням компенсаційних стратегій і розмовної лексики.

Для німецького перекладу А. та М. Спрінгер середній показник становить 1,29 бала, що вказує на помірне збереження комічного ефекту з тенденцією до його послаблення. Розподіл оцінок: 31 контекст з оцінкою 2 (36,9%), 38 контекстів з оцінкою 1 (45,2%), 15 контекстів з оцінкою 0 (17,9%). Найкраще збережено антитезу (1,67 бала) та анафору (1,57 бала), тоді як гіпербола (1,17 бала), іронія (1,14 бала) та порівняння (1,09 бала) зазнали найбільших втрат через переважання стратегії нейтралізації.

Статистично значуща різниця між українським (1,68) та німецьким (1,29) перекладами підтверджує гіпотезу про різні перекладацькі настанови: український переклад орієнтований на максимальне збереження комічної насиченості тексту навіть за рахунок відхилення від

буквальної точності, тоді як німецький переклад віддає перевагу семантичній адекватності та стилістичній нейтральності, що призводить до зниження гумористичного потенціалу. Український перекладач активно використовує компенсаційні механізми – додавання розмовних лексем, створення okazionalnych словосполучень, експлікацію імпліцитних смислів, застосування діалектизмів і просторіч для відтворення реєстру оригіналу. Німецький перекладач, навпаки, прагне до формальної еквівалентності, уникаючи надмірної експресії та зберігаючи нейтральний стиль, що відповідає канонам німецької літературної норми, але знижує динамічність і живість оповіді.

Результати дослідження демонструють, що успішність перекладу гумористичного тексту залежить не стільки від типологічної близькості мов, скільки від свідомого вибору перекладацької стратегії. Українська мова, попри належність до іншої мовної сім'ї порівняно з англійською, завдяки флективності, вільному порядку слів

Засіб	Кількість	Український переклад			Німецький переклад		
		Стратегія	Ефект	Середній бал збереження гумору	Стратегія	Ефект	Середній бал збереження гумору
Гіпербола	23 (27,4%)	Компенсація (14) Пряма відповідність (7) Нейтралізація (2)	Збережено (17) Частково (5) Втрачено (1)	1,74	Нейтралізація (12) Пряма відповідність (9) Компенсація (2)	Частково (13) Збережено (7) Втрачено (3)	1,17
Іронія	21 (25,0%)	Компенсація (11) Пряма відповідність (8) Модуляція (2)	Збережено (15) Частково (5) Втрачено (1)	1,67	Нейтралізація (10) Пряма відповідність (9) Компенсація (2)	Частково (12) Збережено (6) Втрачено (3)	1,14
Метафора	14 (16,7%)	Пряма відповідність (8) Компенсація (5) Нейтралізація (1)	Збережено (10) Частково (3) Втрачено (1)	1,64	Пряма відповідність (7) Нейтралізація (5) Компенсація (2)	Частково (7) Збережено (5) Втрачено (2)	1,21
Порівняння	11 (13,1%)	Пряма відповідність (6) Компенсація (4) Нейтралізація (1)	Збережено (8) Частково (2) Втрачено (1)	1,64	Пряма відповідність (5) Нейтралізація (4) Компенсація (2)	Частково (6) Збережено (3) Втрачено (2)	1,09
Анафора	7 (8,3%)	Пряма відповідність (5) Компенсація (2)	Збережено (5) Частково (2)	1,71	Пряма відповідність (6) Компенсація (1)	Збережено (4) Частково (3)	1,57
Парцеляція	5 (6,0%)	Пряма відповідність (3) Компенсація (2)	Збережено (4) Частково (1)	1,80	Нейтралізація (3) Пряма відповідність (2)	Частково (3) Збережено (2)	1,40
Антитеза	3 (3,6%)	Пряма відповідність (2) Компенсація (1)	Збережено (2) Частково (1)	1,67	Пряма відповідність (2) Нейтралізація (1)	Збережено (2) Частково (1)	1,67
РАЗОМ	84 (100%)	Компенсація (42, 50,0%) Пряма відповідність (28, 33,3%) Нейтралізація (10, 11,9%) Модуляція (4, 4,8%)	Збережено (58, 69,0%) Частково (20, 23,8%) Втрачено (6, 7,1%)	1,68	Нейтралізація (35, 41,7%) Пряма відповідність (31, 36,9%) Компенсація (15, 17,9%) Модуляція (3, 3,6%)	Частково (38, 45,2%) Збережено (31, 36,9%) Втрачено (15, 17,9%)	1,29

і багатству розмовної лексики надає широкі можливості для творчих компенсацій, тоді як німецька мова, попри германську спорідненість з англійською, через жорсткішу синтаксичну організацію та стилістичні конвенції літературної норми обмежує експресивні трансформації. Водночас індивідуальний стиль перекладача, його чутливість до комічного та готовність до креативних рішень відіграють визначальну роль у кінцевому результаті.

Висновки. Аналіз творчості Джерома К. Джерома показав, що його гумор формується через складне поєднання різних художніх прийомів, серед яких метафора, гіпербола, антитеза, порівняння, анафора, парцеляція та іронія. Особливо важливу роль у створенні комічного ефекту відіграє самоіронія та сарказм, завдяки яким читач сміється не лише над героями, а й разом із ними, що робить гумор більш глибоким і психологічно точним. Стилiстичнi фiгури в прозi Джерома К. Джерома виконують не лише естетичнi, а й когнiтивно-прагматичнi функцiї.

Проаналізовані український та німецький переклади повісті Джерома К. Джерома «Трое у човні (не рахуючи собаки)» засвідчують, що успіх відтворення комізму залежить не тільки від

точного передавання лексичного змісту, але й від збереження синтаксису, ритму та стилістичних особливостей, які підсилюють сміховий ефект. В українському перекладі загалом надано перевагу розмовній інтонації та динамічності оповіді, що наближає текст до читача і зберігає легкість сприйняття, тоді як німецький переклад переважно фокусується на структурній упорядкованості та логічній чіткості, що може дещо змінювати характер сприйняття гумору, але дає змогу зберегти основний зміст і композицію.

Дослідження перекладів показало, що для адекватної передачі гумору необхідно враховувати культурний контекст, мовні особливості та очікування цільової аудиторії, оскільки саме ці чинники визначають сприйняття жарту, його смішність і актуальність. Таким чином, гумор Джерома К. Джерома в перекладі зберігає свій комічний потенціал лише за умови уважного поєднання лексичних, стилістичних і культурних засобів, що дозволяє читачеві повною мірою насолоджуватися багаторівневою іронією та легкістю оповіді. Успіх перекладу залежить від надання пріоритету прагматичному ефекту над суто формальною відповідністю та від коректно обраних компенсацій і транспозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережна М., Вєлїкодний В. Відтворення гумористичних стилістичних засобів (на матеріалі роману Д. Адамса *The Restaurant at the End of the Universe* та його перекладів українською мовою). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. Одеса. 2021. № 47. Т. 3. С. 78-82.
2. Воробйова І. Концепт «гумор» у британській лінгвокультурі. Вчені записки Тавричного національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. Сімферополь. 2011. Т. 24 (63), № 2, ч. 1. С. 38-42.
3. Підгрушна О. Гумор в аспекті перекладності (на матеріалі англomовних художніх творів). Мовні і концептуальні картини світу. Київ. 2015. Вип. 51. С. 386-392.
4. Підгрушна О. Способи відтворення гумору в українському художньому перекладі. Мова і культура. Київ. 2014. Вип. 17. Т. 3. С. 329-334.
5. Підгрушна О. Стратегії відтворення гумору в українських перекладах повісті Джерома К. Джерома «Трое у човні, як не рахувати собаки». Мовні і концептуальні картини світу. Київ. 2015. Вип. 53. С. 57-69.
6. Савіна Ю. Лінгвопоетичні засоби створення комічного та їх відтворення у процесі перекладу (на матеріалі творів Дж. К. Джерома й О. Генрі та їх українськомовних перекладів). Закарпатські філологічні студії. Ужгород. 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 58-64.
7. Стоянова Т., Черненко К. Особливості перекладу англійського гумору українською. Науковий вісник Південно-українського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія : Лінгвістичні науки. Одеса. 2020. Вип. 31. С. 401-418.
8. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. Abingdon; New York: Routledge, 2018. 390 p.
9. Bassnett S. Translation Studies. 4th ed. London: Routledge, 2014. 208 p.
10. Robinson D. What Is Translation? Centifugal Theories, Critical Interventions. Kent State University Press. 1997. 219 p.
11. Varghese L., Idiculla A. Humour as social critique in Pickwick Papers & Three Men in a Boat. European Academic Research. 2015. Vol. II, Issue 10. P. 13817-13830.

REFERENCES

1. Berezhna M., Velykodnyi V. (2021) Vidtvorennia humorstychnykh stylystychnykh zasobiv (na materialy romanu D. Adamsa *The Restaurant at the End of the Universe* ta yoho perekladiv ukrainskoiu movoiu). [Reproducing humorous stylistic devices (based on Douglas Adams's novel *The Restaurant at the End of the Universe* and its translations into Ukrainian)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia, Odessa*, 47 (3), 78-82. [in Ukrainian].

2. Vorobiova I. (2011) Kontsept «humor» u brytanskii linhvokulturi. [The concept of «humour» in British linguoculture]. Vcheni zapysky Tavrychnoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii, Simferopol, 24 (63), 2 (1), 38-42. [in Ukrainian].
3. Pidhrushna O. (2015) Humor v aspekti perekladnosti (na materialy anhlo-movnykh khudozhnikh tvoriv). [Humour in the aspect of translatability (based on English literary works)]. Movni i kontseptualni kartyny svitu, Kyiv, 51, 386-392. [in Ukrainian].
4. Pidhrushna O. (2014) Sposoby vidtvorennia humoru v ukrainskomu khudozhnomu pereklad. [Ways of rendering humour in Ukrainian literary translation]. Mova i kultura, Kyiv, 17 (3), 329-334. [in Ukrainian].
5. Pidhrushna O. (2015) Stratehii vidtvorennia humoru v ukrainskykh perekladakh povisti Dzheroma K. Dzheroma «Troie u chovni, yak ne rakhuvaty sobaky». [Strategies for rendering humour in Ukrainian translations of Jerome K. Jerome's novella «Three Men in a Boat (To Say Nothing of the Dog)»]. Movni i kontseptualni kartyny svitu, Kyiv, 53, 57-69. [in Ukrainian].
6. Savina Yu. (2019) Linhvopoetychni zasoby stvorennia komichnoho ta yikh vidtvorennia u protsesi perekladu (na materialy tvoriv Dzh. K. Dzheroma y O. Henri ta yikh ukrainskomovnykh perekladiv). [Linguopoetic means of creating comic effect and their rendering in translation (based on works by J. K. Jerome and O. Henry and their Ukrainian translations)]. Zakarpatski filolohichni studii, Uzhhorod, 9 (2), 58-64. [in Ukrainian].
7. Stoianova T., Chernenko K. (2020) Osoblyvosti perekladu anhliiskoho humoru ukrainskoiu. [Peculiarities of translating English humour into Ukrainian]. Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho. Seriiia: Linhvistychni nauky, Odesa, 31, 401-418. [in Ukrainian].
8. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. Abingdon; New York: Routledge, 2018. 390 p.
9. Bassnett S. Translation Studies. 4th ed. London: Routledge, 2014. 208 p.
10. Robinson D. What Is Translation? Centifugal Theories, Critical Interventions. Kent State University Press. 1997. 219 p.
11. Varghese L., Idiculla A. Humour as social critique in Pickwick Papers & Three Men in a Boat. European Academic Research. 2015. Vol. II, Issue 10. P. 13817-13830.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025